

**ПРЕДЛОГ
ПЛАНА УПРАВЉАЊА
СПОМЕНИКОМ ПРИРОДЕ
„Лазарев кањон“
за период 2021 - 2030. године**

Август, 2020. године

Садржај

Увод	3
Површина и власништво	5
1. ПРИКАЗ ГЛАВНИХ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ И ПРИРОДНИХ РЕСУРСА	6
1.1 Главне природне вредности	6
1.1.1 Геоморфолошке карактеристике	6
1.1.2 Климатске карактеристике	10
1.1.3 Хидролошке карактеристике	11
1.1.4 Вегетацијске карактеристике	12
1.1.5 Фауна	17
1.2 Створене вредности	19
3. ПРЕГЛЕД АКТИВНОСТИ, ДЕЛАТНОСТИ И ПРОЦЕСА КОЈИ ПРЕДСТАВЉАЈУ ФАКТОРЕ УГРОЖАВАЊА	21
4. ДУГОРОЧНИ ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА	22
4.1 Дугорочни циљеви заштите СП „Лазарев кањон“	22
4.2 Смернице за унапређење СП „Лазарев кањон“	22
4.3 Смернице за одрживи развој СП „Лазарев кањон“	23
5. АНАЛИЗА И ОЦЕНА УСЛОВА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ДУГОРОЧНИХ ЦИЉЕВА ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА	23
6. ПРИОРИТЕТНЕ АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАЊУ, ПРАЂЕЊУ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ	25
7. ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА	27
8. ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ НА ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ, РАЗВОЈУ И УРЕЂЕЊУ	29
9. ПРОСТОРНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА ПЛАНСКИХ НАМЕНА КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА	31
10. АКТИВНОСТИ НА ПРОМОЦИЈИ ВРЕДНОСТИ	33
11. СТУДИЈСКА (ИСТРАЖИВАЧКА), ПРОГРАМСКА, ПЛАНСКА И ПРОЈЕКТНА ДОКУМЕНТАЦИЈА ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ НА ЗАШТИТИ, ОЧУВАЊУ, УНАПРЕЂЕЊУ И ОДРЖИВОМ РАЗВОЈУ	34
12. ОБЛИЦИ САРАДЊЕ И ПАРТНЕРСТВА СА ЛОКАЛНИМ СТАНОВНИШТВОМ И ДРУГИМ ВЛАСНИЦИМА И КОРИСНИЦИМА НЕПОКРЕТНОСТИ	34
13. АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА СА ДИНАМИКОМ И СУБЈЕКТИМА РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА И НАЧИН ОЦЕНЕ УСПЕШНОСТИ ЊЕГОВЕ ПРИМЕНЕ	36
14. ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗВРШЕЊЕ ПОВЕРЕНИХ ПОСЛОВА УПРАВЉАЊА	38

УВОД

Влада Републике Србије је на основу Закона о заштити природе („Сл. гласник РС“ бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010-исправка, 14/2016, 95/2018-др.закон) и Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05-исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12-УС, 72/12, 7/14-УС, 44/14 и 30/18-др. закон), донела **Уредбу о заштити споменика природе „Лазарев кањон“** („Сл. гласник РС“ бр. 16/2000, од 16.05.2000.) и сврстала га у I категорију заштите као природно добро од изузетног значаја.

Споменик природе „Лазарев кањон“ је део сливног подручја Лазареве реке и планине Малиник и одликује се јединственим сплетом кречњачких кањонских долина импозантних димензија и изразитих морфолошких одлика, бројним и веома значајним спелеолошким објектима, интересантним појавама и процесима крашке циркулације вода, изузетном флористичком и фитоценолошком разноврсношћу, богатим и разноврсним животињским светом и изванредном предеоном разноликошћу и лепотом.

Укупна површина споменика природе износи 1.755,50ha и налази се на територијама општине Бор и Бољевац, код села Злот и Подгорац. На целој површини споменика природе успостављен је режим другог степена заштите.

Споменик природе се налази у обухвату следећих подручја од међународног значаја:

- ✓ еколошки значајно подручје „Кучајске планине“ еколошке мреже Републике Србије.
- ✓ потенцијално Емералд подручје „Лазарев кањон“ (Бернска конвенција о влажним стаништима),
- ✓ међународно и национално значајно подручје за заштиту птица „Злотска клисура“ (ИВА подручје – Important Bird Area),
- ✓ међународно значајно подручје за заштиту биљака „Клисура Лазареве реке“ (ИРА подручје – Important Plant Area),
- ✓ одабрано подручје за дневне лептире „Лазарев кањон“ (РВА – Prime Butterfly Area).

По међународној категоризацији IUCNa (International Union for Conservation of Nature) споменик природе припада III категорији заштићених подручја (Natural monument).

Предходна заштита неких делова овог подручја спроведена на основу Закона о заштити споменика природе и природних реткости и то: 1949. год. стављен је под заштиту природни споменик „Лазарева пећина“ и 1959. год. резерват „Малиник“.

Уредбом о заштити споменика природе „Лазарев кањон“ управљање подручјем је поверено Јавном предузећу за газдовање шумама „Србијашуме“ Београд. **Непосредно управљање на терену врши део предузећа Шумско газдинство „Тимочке шуме“ Бољевац, Шумска управа Бор.**

Очување, унапређење, одрживо коришћење и приказивање природних и других вредности подручја споменика природе се спроводи према плану управљања, који доноси управљач на период од десет година. На план управљања заштићеним подручјем, које је проглашено актом Владе, сагласност даје Министарство надлежно за послове заштите животне средине.

План управљања Спомеником природе „Лазарев кањон“ за период 2021-2031. године представља други десетогодишњи плански документ по актуелним законским прописима. Пре доношења првог плана управљања, а на основу тадашње регулативе управљање је било планирано петогодишњим средњерочним плановима заштите и развоја за периоде 2003-2007. и 2008.-2012. године.

Правни основ за израду Плана управљања Спомеником природе „Лазарев кањон“ за период од 2021-2030. године (у даљем тексту: План управљања) је члан 68. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“ број 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16 и 95/18-др.закон) и Уредба о заштити Споменика природе „Лазарев кањон“ („Службени гласник РС“, бр. 16/2000).

План управљања је урађен у складу са:

- Законом о заштити природе („Службени гласник РС“ бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16 и 95/18.- др.закон);
- Законом о водама („Службени гласник РС“, бр. 30/10, 93/12 и 101/16);
- Законом о шумама („Службени гласник РС“, бр. 30/10, 93/12 и 89/15 и 95/18.- др.закон);
- Законом о заштити животне средине („Службени гласник РС“ бр. 135/04, 36/09, 36/09 – др. закон, 72/09, 43/11, 14/16, 76/18 и 95/18- др.закон);
- Законом о дивљачи и ловству („Службени гласник РС“, бр. 18/10 и 95/18. – др.закон);
- Законом о заштити од пожара („Службени гласник РС“, бр. 111/09, 20/15, 87/18 и 87/18 –др.закон);
- Уредбом о еколошкој мрежи („Службени гласник РС“, бр. 102/07);
- Уредбом о заштити споменика природе „Лазарев кањон“ („Сл. гласник РС“ бр. 16/2000) ;
- Просторним планом Републике Србије 2010-2014-2020 („Службени гласник РС“,бр. 88/10);
- Регионалним просторним планом Тимочке крајине („Службени гласник РС“, број 51/11);
- Просторним планом општине Бор („Службени лист општине Бор“, број 2/14 и 3/14);
- Студијом заштите Споменика природе “Лазарев кањон”; (Завод за заштиту природе Србије, 1998.године)
- Решењем о условима заштите природе за израду Плана управљања спомеником природе “Лазарев кањон” за период 2021-2030. године (акт Завода за заштиту природе Србије број 020-213/2 од 18.02.2020. године);

- Основама газдовања државним шумама у газдинским јединицама: Малиник I и Злотске шуме
- Ловном основом за ловиште „Злотске шуме – Црни Врх“
- Програмом управљања рибарским подручјем „Лазарев кањон“

Површина и власништво

Површина заштићеног подручја по општинама (на основу Уредбе о заштити):

Редни број	општина	Површина у ha	%
1.	општина Бор	1.176,30	67
2.	општина Бољевац	579,20	33
Свега СП „Лазарев кањон“		1.755,50	100

Највећи део подручја је на територији КО Злот II – око 65% (1.150 ha), затим на територији КО Подгорац II – око 33% (580 ha) и најмањи у КО Злот V – око 1% (25 ha).

Површина заштићеног подручја по власништву (на основу Уредбе о заштити):

Редни број	Власништво	Површина у ha	%
1.	Јавна својина	1.165,20	60
2.	приватно и др.	590,30	40
Свега СП „Лазарев кањон“		1.755,50	100

Највећи део јавне својине је државно земљиште под шумом и шумским земљиштем, дато на коришћење Јавном предузећу за газдовање шумама „Србијашуме“.

Остали део јавне својине Републике Србије је издвојено градско грађевинско земљиште у КО Злот V где се налазе улаз мотел (код улаза у Лазареву пећину) и рибњак и над којима је имаоц права Град Бор.

Од површине под приватном својином више од 50% је под шумом и шумским земљиштем. Следећа по заступљености врста земљишта у приватној својини су ливаде и пашњаци којих има највише у КО Подгорац I и на крају су њиве у КО Злот V.

I. ПРИКАЗ ГЛАВНИХ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ И ПРИРОДНИХ РЕСУРСА

1.1 Главне природне вредности

Кањон Лазареве реке је најдубљи и најдужи кањон у Источној Србији. Дуг је око 4,5km, а дубок до 350m са леве и преко 500m са десне стране, испод Малиника. Настао је усецањем тока Лазареве реке коју образују речни токови централног Кучаја: Микуљска река, Де Мижлок и Вејска река.

Подручје је богато бројним спелеолошким објектима од којих су најзначајнији Лазарева пећина, најдужа пећина у Србији по досадашњим сазнањима и пећина Верњикица који многи сматрају за најатрактивнију у Србији.

Посебну вредност Лазарев кањон има у флористичкој разноврсности. Број евидентираних врста и поврста је преко 700 што је око 20% укупног броја таксона у флори Србије.

Поред тога, Лазарев кањон представља значајан рефугијум реликтним врстама које су опстале на овом терену из давних геолошких епоха и станиште бројних ендемичних и субендемичних врста биљака.

1.1.1 Геоморфолошке карактеристике

У условима сложене геолошке грађе терена, дуготрајним деловањем геоморфолошки агенаса, првенствено флувијалне и крашке ерозије, формирана су рељефна обележја генетски разноврсна, морфографски изразита, морфометријски репрезентативна.

Главни елементи рељефа су: кањонске долине Лазареве реке, Микуља, Де Мижлока и Вејске реке; северна страна Малиника и заравњени остаци флувијалних подова.

Кањонска долина Лазареве реке од ушћа у Злотску реку до завршетка viseће долине Микуља на 475m^{пв} износи 5.200m уз висинску разлику од 200m и просечни нагиб уздужиог профила од 38‰. Највећа дубина кањона је код локалитета Ковеј, где је са десне стране долине горњи руб вертикалних литица на 375m изнад дна кањона, а са леве стране дубина вертикалног усецања износи 330m. На неким местима ескарпмани кањонског процепа су толико приближени тако да су њихове горње ивице на растојању мањем од 400m.

Дно кањона местимично се сужава на 3-4m, а огромни кречњачки блокови укљештени у таквим теснацима наткриљују корито у облику природних мостова. У кориту кањона јавља се већи број стеновитих каскада које се повремено претварају у водопаде.

У најужем делу кањона налази се и серија циновских лонаца, водом издубљених котлова распоређених у два висинска нивоа. Највећи лонац је дужине 7,5m ширине 6,5 и дубине 3m.

Ивица кањона је у потпуности обележена кречњачким одсецима, веома стрмог нагиба, најчешће вертикалним, понегде и контра, превисно нагнутим. Литице су изрезбарене стеновитим, стрмо нагнутим деразидским жлебовима и точилима одвојеним стеновитим хрптовима. Елемент орнаментике кањонских страна су изоловани остењаци, а међу њима је најистакнутија Кула, огромни остењак у облику заробљене купе, који се налази на месту где се завршава кањон Микуља и почиње Лазарев кањон. Висина Куле мерена са стране окренуте кањону износи 150m.

Кањон Микуљске реке, прве, леве саставнице Лазареве реке је још ужи и по лепоти и природним реткостима надмашује кањон Лазареве реке, изузев што је плићи. Ова река понире на висини од 677m, а низводно од понора је корито за пола метра више и вода тим делом протиче само после наглог топљења снега. У кориту се налазе каскаде од блокова високих по 10m.

У свом завршном, око 2,5 km дугачком делу (низводно од пољског пута) има одлике кањонске долине, вертикалних стеновитих зидова, дубине 60-150m и местимичне ширине између горњих ивица од свега 70-80 m. Према дну Лазаревог кањона завршава се стрмо нагнутим, скоро висећим коритом чији уздужни профил на дужини од 700m има пад од читавих 120 m (или 180⁰/100). Узводно од споменутог пута долина губи типичан кањонски изглед и до завршетка заштићеног подручја, на дужини 1500m, одликује се прекинутим низом литица са леве стране и нешто блаже нагнутом десном долином страном, са местимичном појавом кречњачких одсека. Кањонски процеп је у свом кривудавом, меандарском делу широк на појединим местима свега 1,5m.

Кањон Ваља Де Мижлок. Почиње од саставака са Ваља Микуљ на 475 mnnv и пружа се у облику дубоке кањонске долине на дужини од 3.200m до понора Де Мижлока. Даље узводно, до границе заштите, на дужини од 750 m долина је усечена у палеозојским шкриљцима и има проширено, заравњено дно и широко размакнуте и блаже нагнуте стране. Дубина кањона Де Мижлока у низводном делу, испод Стрњака са леве стране, износи преко 200m, а висина кречњачких литица је читавих 180m (код тригометра 736mnnv, са десне стране кањона). Корито Де Мижлока је на мањој висини од корита Микуља, његов уздужни профил је нешто блаже нагнут, посматрано у целини, али се одликује већим бројем прелома од којих је најизраженија двадесетак метара висока пречага која преграђује долину изнад понора водотока Де Мижлока.

Кањон Вејске реке. Поток Веј, од саставака са Де Мижлоком на 571mnnv, па узводно на дужини 2.500m, протиче кроз кањонску долину усечену до 150m дубине. Лева страна кањона је скоро у целости представљена литицама, док је десна страна блаже морфологије, са мање стеновитих одсека и просечена је уском и дубоком долином потока Огашу Реу. Од ушћа потока Веј, где почиње граница заштите, до уласка у кањон, на дужини око 1 km, долина Вејске реке је усечена у стенама, палеозојског комплекса што је условило блаже нагибе долињских страна и већу ширину долине. Уздужни профил корита Вејске реке је положен на нешто мањој висини од профила Де Мижлока и одликује се континуираним, доста уједначеним падом, без прелома и каскада.

Венац Малиника се у облику истакнутог гребена правца североисток-југозапад пружа са десне стране Лазаревог кањона достижући највећу висину на купастом и преседлинама излованом узвишењу Великог Малиника (1.158mⁿv). Његова северна, стрмо одсечена страна као и највиши врх, изграђена је углавном од палеозојских шкриљаца, док су стране завршног, североисточног дела венца изграђене од кречњака. Део темена гребена Малиника који је у кречњачким стенама има заобљену форму, а делом изглед и благо нагнуте карстификоване заравни. Ова зараван завршава се на северној страни линијом стеновитих одсека са сипарима у подножју чије је стварање условљено контактом благо нагнутих кречњачких стена у повлати и на ерозију мање отпорних шкриљаца у подини. Генерални пад северне стране Малиника према Лазаревом кањану је око 35°.

Флувијални под. Са леве стране Лазаревог кањона, затим на простору међуречја његових саставница и мањим делом са десне стране кањона, очувани су у облику релативно заравненог, карстификацијом делом преобликованог терена, који уствари представља остатке некадашњег долиноског дна у коме је почело усецање кањона Лазареве реке и њених притока. Овај флувијални под је на надморској висини 700-760m и посебно је добро изражен између Микуља и Де Мижлока и са леве стране Лазаревог кањона, на месту ушћа Ваља Микуљ.

КРАШКИ РЕЉЕФ. За кречњачку и кречњачко-доломитску подлогу карактеристичан је процес крашке, хемијске ерозије под чијим утицајем су изграђени флувиокрашки и крашки, површински и подземни облици рељефа и формирана специфична хидролошка обележја терена.

Развојем крашког процеса у дубину кречњачке масе, хемијском и механичком ерозијом воде изграђен је већи број подземних крашких облика. Према Р. Лазаревићу (1993), на подручју Лазаревог кањона истражено је више од 70 спелеолошких објеката, првенствено пећина и мање јама. Највише пећина је откривено у кањону Де Мижлока (24), затим у кањону Вејске реке (19), у кањону Лазареве реке низводно од пећине **Верњикице** (19), а у кањону Микуља је релативно мањи број пећина - с тим што су оне значајних димензија. По укупним обележјима најзначајније су Лазарева пећина и пећина Верњикица.

Лазарева пећина се налази у завршном, најнизводнијем делу Лазаревог кањона, са леве стране, у подножју брда Припор на 291,40 mⁿv и 6,70m изнад корита Лазареве реке. Представља изворску речну пећину чији је виши и пространији хоризонт фосилизован, док је нижи хоризонт представљен краћим, периодски или стално плавленим каналима.

Окосницу система канала Лазареве пећине представља Главни канал, генетски јединствена пећинска галерија која је у каснијој фази морфохидролошке еволуције, стварањем данашњег улаза и улазне дворена раздвојена на северозападни и северни огранак, при чему северни део Главног канала оштро, лактасто скреће према истоку. Р. Лазаревић издваја (1978) неколико крупнијих морфолошких

целина у оквиру Главног канала и то: Престону дворану са Катедралом блокова у северозападном делу, као и Концертну дворану и Дворану слепих мишева при крају северног крака.

Ширина Главног канала се креће у распону 7-15m, а његове висине достижу и 18m, док се на месту дворанских проширења те димензије увећавају. Тако на пример, Дворана блокова има дужину 56, ширину 35 и висину до 21m.

Излучивањем калцита и травертина из прокапних и текућих вода формиран је пећински накит разноврстан по облику, димензијама и боји: сталактити и сталагмити, пећински стубови, саливи и драперије, калцитне и бигрене кадрице. Појединим елементима пећинске орнаментике истраживачи су дали и посебна имена - Стогови, Фонтана, Слапови, Диригент, Оркестар, Бизон. Највреднија концентрација кристалног накита је у Дворани слепих мишева и у Арсиној дворани.

Егзистирање вода у пећини присутно је у облику пракапних вода, којима се повремено испуњавају и поједине пећинске кадице, затим у виду периодског формирања водотока у деловима најнижег пећинског хоризонта и у облику сталних пећинских језера. Главно пећинско језеро налази се са десне стране улазне дворане са којом је спајено краћим каналом. Дужина истраживању доступног дела језера је 17,5m, његова дубина је 3m док је ниво воде 5,8m нижи од коте улаза и само незнатно виши од сифонског извора испод пећинског улаза, у кориту Лазареве реке. Веза језера и тог врела је доказана бојењем воде.

Лазарева пећина је надужа пећина у Србији и укупно је истражено више од 16 km пећинских канала.

Пећина Верњикица се налази на левој страни Лазаревог кањона, испод узвишења Корњет, на 545,5 mnn и преко 150m изнад дна кањона.

Верњикица је по начину настанка понорска, а по својим хидрографским обележјима - сува пећина. Припада спелеолошким објектима велике старости, јер се сматра (Петровић, Д., 1964), на основу њеног висинског положаја да је њена изградња започета пре квартара, односно у току плиоцена. Неке од главних морфолошких одлика пећине (димензије канала и дворана, грандиозни примерци пећинских украса, депоније крупних блокова) управо су последица и доказ дуготрајног обликовања овог подземног простора.

О грандиозности димензија подземних шупљина Верњикице најбоље сведочи дворана коју Р. Лазаревић назива Колосеум, због облика и већег броја срушених, преломљених стубова по којима подсећа на неко античко налазиште. Пречник ове округласте сале је преко 55m, а највећа висина њеног куполостог свода је 50,7m, док висинска разлика између најниже тачке на поду ове дваране и највише тачке на таваници износи 58,7m. Запремина дворане је израчуната на читавих 90.125m³.

Верњикица се одликује огромном количином калцитне, кристалне акумулације која формира изузетно разнолике и по димензијама импозантне фигуре. Тако на пример, китњаста сталагмит Колос, који представља симбол и заштитни знак Верњикице, има висину 11,5m. Велики је број усамљених или у колоније груписаних сталагмита, сталактита и стубова; затим салива и драперија којима су због

раскошног и бизарног изгледа истраживачи дапи најразличитија имена (Пећински човек, Породица, Близанци, Циновска гљива, Лав, Годзила и многа друга).

Остали значајни представници крашког рељефа су:

Пећина Хајдучица. Налази се на левој долинској страни Микуља, низводно од саставака са сувом долином Војала, при врху литице, на 810mnnv. Представља вишеспратну, понорску пећину укупне дужине канала 723m .

Љубинкова пећина. Отвор ове пећине, шахтног изгледа, је на 795mnnv, стотинак метара низводно од Хајдучице; на левој страни Микуља. Представља кратку каскадну пећину чији је 79m дуги канал положен у три нивоа са висинском разликом од 19m.

Водена пећина. Налази се у близини претходне две пећине, са исте стране Микуљске реке, на 805mnnv. Представља просту пећину са једним каналом знатне ширине и укупне дужине 179,5m. Одликује се разноврсним пећинским накитом (сталагмити, сталактити, саливи), у коме се истичу бигрене кадице испуњене водом по чему је овај објекат и добио име.

Горњи понор Микуља. Налази, се у кориту, са леве стране, на 750mnnv, испод Љубинкове пећине. Канали ове понорске пећине, која прихвата мале и средње воде Микуља, истражени су на дужини 201m. Воде које пониру у овој пећини, поново се појављују на извору са леве стране Микуљске реке, око 1.500m низводно.

Главни понор Микуља. Налази се на дну кањона Микуља, са леве стране корита, на 677mnnv, око 2 km низводно од споменутог врела. У њему пониру велике воде Микуља. Канал ове понорске пећине проходан је на дужини 14,4m.

Понор Де Мижлока. Налази се на 637 mnnv, на крају следе долине Де Мижлока, испод кречњачке пречаге високе двадесетак метара која представља дно некадашње, данас суве долине овог водотока. Дужина ове понорске пећине је 292 m.

Понорска пећина. Налази се са леве стране суве, фосилне долине Де Мижлока, на 651 mnnv. Канал ове пећине, каскадне морфологије, дужине 131,7m и представља стари понор Демизлока.

Негранова пећина. Отвор ове пећине је на почетку суве долине Де Мижлока, са десне стране, на 685 mnnv, у подножју кречњачке литице а изнад једног сипара. Њена дужина је 86,8m. Представља фосилну изворску пећину речног тока који је понирао у Журкићевој пећини у долини Вејске реке. Од улаза у Журкићеву пећину удаљена је у правој линији 625 m.

Журкићева пећина. Њен отвор је са леве стране кањонске долине Вејске реке, на 685 mnnv (као и Негранова пећина), у подножју **кречњачког** одсека, изнад сипара. Дужина пећине је 105,8m. Представља стари, фосилни понор Вејске реке.

Јама Гаура Фриђефунд. Ова крашка јама се налази на северној страни Малиника која стрмо пада према Лазаревом кањону, на 1.035mnnv, испод тригометра 1.087mnnv.

1.1.2 Климатске карактеристике

Према резултатима осматрања вредности температура ваздуха најниже средње месечне температуре има јануар, а највише јул. Климатолошка анализа подручја Лазаревог кањона озбиљно је ограничена, првенствено у домену оцене

термичких услова удаљеношћу положаја метеоролошких станица (Црни врх до 1037 mnn и Бор - 386 mnn). Генерално, може се рећи да је на овом подручју нешто топлије него што показују вредности са станице Црхи врх, изузев висински истакнутих делова Малиника, и вероватно нешто хладније него у Бору. При томе, ниски и заклоњени делови кањонских долина свакако имају више зимске температуре у односу на Бор, док је лети ситуација обрнута.

Средње месечне и годишње температуре ваздуха (°C) Период 1961-85.

СТАНИЦА	Над. висина	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	год
ЦРНИ ВРХ	1037	-4,3	-3,2	1,1	6,4	11,8	14,2	15,8	14,8	12,6	7,5	2,0	-2,3	6,4
БОР	386	-2,3	0,0	4,3	10,3	15,6	18,5	20,4	20,2	16,2	10,8	5,1	0,0	9,9

Полазећи од надморских висина терена може се претпоставити да просечна годишња сума падавина за подручје Лазаревог кањона износи 800 mm.

1.1.3 Хидролошке карактеристике

Хидрографски подручје Лазаревог кањона припада сливу Злотске реке. Површина слива Лазареве реке у топографским и претпостављеним хидрогеолошким границама је преко 90 km². Карбонатни терени, са карстном издани и специфичном циркулацијом вода захватају 34,4 km² (36,9%) а вододрживи терени 58.9 km², односно 63,1% слива Лазареве реке. Од сливова саставница Лазареве реке, највећу површину има Вејска река са 26,7 km², затим Де Мижлок са 19,7 km² и најмању Микуљ са 12,5 km².

На вододрживим теренима изграђеним од палеозојских стена саставнице Лазареве реке представљају сталне водотоке, а на кречњачком терену оне имају обележја потпуних и делимичних понорница и периодских водатака.

Микуљска река прво понире у концентричном понору на 750 mnn, на уласку у подручје. Низводно од оваг понора корито Микуља је суво на дужини 1,5 km, осим при високим водама које преливају пречагу високу један метар изнад споменутог понора. Воде Микуља се затим појављују на извору са леве стране корита на 720 mnn и после краћег тока поново један њихов део понире на 710 mnn, а део воде, при вишим водостајима тече све до главног, задњег понора на 677 mnn. Низводно од тог понора претпоставља се да је корито Микуља суво и при великим водама.

Де Мижлок у целости понире у понорској пећини на 637 mnn. Његова долина овде слепо завршава с обзиром да се изнад понора диже кречњачка преграда висока двадесетак метара. Услед тога и при великим водама не долази до преливања ове преграде тако да је низводни део долине Де Мижлока стално сув.

Вејска река понире у сувљем делу године у дисперзним понорима - издухама у речном кориту на 1,5 km узводно од саставака са долином Де Мижлока. За време топљења снега и у периоду јачих и дуготрајних киша Вејска река, с обзиром да понори у њеном кориту још увек нису разрађени у таквој мери да приме сву воду, протиче целом дужином свог корита, а затим и кањонском долином Де Мижлока (низводно од саставака

код коте 581) и даље коритом Лазареве реке, све до врела испод Лазареве пећине и Злотске реке.

Потоци који се формирају на северној страни Малиника представљају повремене или периодске водотоке.

Подземне воде кречњачко-доломитских терена означене су појмом "карстне издани" која подразумева пукотинско-кавернозну, сифоналну и гравитациону циркулацију вода. Те воде су пореклом од атмосферских вода инфилтрираних кроз пуктине и поноре на дну крашких депресија (вртача, увала, сувих долина) или од вода површинских водотока који концентрично или дисперзно пониру у својим коритима. Кретање вода карстне издани одвија се кроз дугачке и сложене системе подземних канала према бази истицања која је условљена висином водоодрживог загата на изласку Лазареве реке из кањона у долину Злотске реке.

Пражњење подземних вода кречњачких терена подручја Лазаревог кањона врши се преко Злотских врела (Злотско врело I – испод Лазареве пећине; Злотско врело II – код мотела; врело Микуља; фонтана Шојњи).

Извор код мотела има доста стабилан режим пражњења и за разлику од врела испод пећине не мути се. Он не припада истом систему подземне циркулације и вероватно да дренира део кречњачког терена са десне стране Лазаревог кањона.

1.1.4 Вегетацијске карактеристике

Захваљујући свом географском положају, геоморфолошком и геолошко-педолошким карактеристикама, Лазарев кањон, спада у једно од флористичко-фитогеографски најсложенијих и најразноврснијих подручја на територији Србије.

На основу теренских исграживања прегледом литературе и дела Хербаријума Института за ботанику Биолошког факултета, установљено је да флора Лазаревог кањона и гребена Малиник броји 720 таксона на нивоу врста и подврста сврстаних у 345 родова и 71 фамилију. Међутим, флора овог подручја још увек није у потпуности испитана и да треба очекивати да је његово флористичко богатство нешто веће.

У којој мери се ради о импозантном флористичком богатству најбоље се може видети из упоредне анализе броја врста флоре Лазаревог кањона са флорама ширих подручја на територији Балкана. Флора Лазаревог кањона, са својих 720 врста представља приближно 20% флоре Србије (3.600 врста), док његова територија захвата приближно 0,02% територије Србије. У односу на целокупну територију Балканског полуострва, кањон захвата свега 0.0003% територије на којој живи чак 11% балканске флоре (6.700 врста).

Чињеница да подручје Лазаревог кањона површине 17,55km² насељава 720 биљних врста сведочи о његовој изузетној флористичкој разноврсности која је 30-40% већа од флористичке разноврсности територија националних паркова Копаоник (470 врста/10 km²), Ђердапа (420 врста/10 km²) и Шар планине (490 врста/10 km²) и скоро 5 пута већа од флористичке разноврсности територије Србије (150 врста/10 km²). Како се доминантни део флоре подручја Лазаревог кањона јавља на површини 10

km², пре свега у оквиру страна кањонских долина и обешумљених падина Малиника, то се поузданим може сматрати да флористичка разноврсност подручја преко 700 врста/10 km².

На овом подручју је за сада констатовано 57 врста високог и ниског дрвећа и 27 врста жбунова, што укупно износи 83 дрвенасте биљке, односно 11,6% целокупне флоре подручја. Овакав однос броја дрвенастик биљака према другим животним формама у Лазаревом кањону, као и према укупној дендрофлори Србије, указује на изузетан рефугијални карактер овог подручја.

Поред изузетног флористичког богатства и разноврсности, флора подручја показује и релативно велику бројност и разноврстан карактер ендемичних и субендемичних биткака. Фитогеографска структура ендемичних и субендемичних биљака показује да се као најзначајније групе јављају балкански ендемити ширег распрострањења и балканско-карпатски, и у мањој мери балканско-апенински субендемити

Најзначајнију групу биљака Лазаревог кањона представљају **локално западно мезијски ендемити** *Edraianthus serbicus* и *Hieracium marmoreum* који су на подручју Источне Србије изузетно ретки, као и нешто чешће и шире распрострањене западномезијске врсте *Dianthus petreus subsp. noeanus* и *Erysimum commatum*.

Једна од основних биогеографских карактеристика Лазаревог кањона проистиче из чињенице да је ово подручје у току леденог доба, за многе терцијерне врсте представљало један од најзначајнијих рефугијума на подручју Србије. Поред изузетне флористичке разноврсности и богатства, као и великог броја дрвећа и грмља који у њему данас живе, рефугијални карактер подручја се данас огледа и у присуству 52 реликтне биљне врсте које своје порекло воде из различитих геолошких периода.

У флори подручја су најзначајнији реликти терцијарне старости у оквиру којих се посебно истичу **ендемореликтне врсте** *Acanthus balcanicus*, *Acer intermedium*, *Edraianthus serbicus*, *Ramonda serbica*, *Syringa vulgaris*, *Verbascum longifolium*, *Linaria dalmatica*, *Genista dalmatica*, од којих су последње две у Србији изузетно ретке.

По укупном броју врста, најзначајнију групу свакако чине терцијарни реликти ширег распрострањења, који са 36 врста представљају око 30% свих терцијарних реликата који данас живе у Србији и то: *Acer intermedium*, *A. monspessulanum*, *Aremonia agrimonioides*, *Asarum europaeum*, *Berberis vulgaris*, *Carpinus orientalis*, *Carpinus betulus*, *Campanula lingulata*, *Ceterach officinarum*, *Chrysosplenium alternifolium*, *Coronilla emerus subsp. emeroides*, *Corylus colurna*, *Cotinus coggygria*, *Danna cornubiensis*, *Daphne laureola*, *Erithronium dens-canis*, *Evonymus latifolius*, *Frangula rupestris*, *Fraxinus ornus*, *Hedera helix*, *Isopyrum thalictroides*, *Juglans regia*, *Lathraea squamaria*, *Ruscus aculeatus*, *Ruscus hypoglossum*, *Quercus pubescens*, *Phyllitis scolopendrium*, *Prunus mahaleb*, *Sanicula europea*, *Saxifraga rotundifolia*, *Sorbus graeca*, *Staphyllea pinnata*, *Tamus communis*, *Taxus baccata*, *Tilia tomentosa*, *Vitis silvestris*, *Viscum album*, који су на подручју Србије релативно ретки и углавном везани за рефугијална станишта кањона и клисура источне Србије (Гајић, 1984, Мишић, 1981).

На изузетну разноврсност и значај Лазаревог кањона, не само као рефугијума арктотерцијарне шумске флоре, већ и рефугијума глацијалне и високопланинске флоре указује и присуство **гацијалних реликата**: *Arabis alpina ssp. caucasica* и *Saxifraga*

paniculata, као и 36 планинских биљака за која кањон Лазареве реке и подножје Малиника представља најниже тачке у њиховим ареалима. Високопланинске врсте забележене на овом подручју су: *Abies alba*, *Achnatherum calamagrostis*, *Aconitum ranunculifolium*, *Arabis muralis*, *Asperula taurina*, *Asplenium lepidum*, *Carlina utzka*, *Centaurea triumphetii*, *Danthonia provincialis*, *Scrophularia laciniata var. alpina*, *Teucrium montanum*, *Genista subcapitata*, *Seseli rigidum*, *Lamium garganicum subsp. garganicum*, *Senecio rupester*, *Verbascum longifolium*, *Peucedanum schottii*, *Draba lasiocarpa var. elongata*, *Iris reichenbachii*, *Jovibarba heuffellii*, *Sesleria rigida*, *Carduus candicans*, *Cirisum erysithales*, *Cotoneaster tomentosa*, *Daphne alpina*, *Euphrasia salisburgensis*, *Festuca varia*, *Hieracium hoppeanum*, *Laserpitium siler*, *Poa badensis*, *Senecio rupester*, *Tanacetum macrophyllum*, *Thalictrum foetidum*, *Thymus balcanicus* и *Veronica scopolii*.

У Споменику природе „Лазарев кањон“ присутне су бројне ретке и угрожене врсте биљака: *Pinus nigra ssp. pallasiana var. banatica*, *Taxus baccata*, *Pulsatilla vulgaris subsp. grandis*, *Doronicum hungaricum*, *Lilium martagon*, *Daphne alpina*, *Daphne laureola*, *Veronica crinita*, *Ramonda serbica*, *Campanula crassipes*, *Crataegus nigra*, *Ruscus hypoglossus*, *Asperugo procumbens*, *Echinops commutatus*, *Peucedanum schotti*, *Dactylorhiza sambucina*, *Silene moehringifolia*, *Genista subcapitata*, *Athamantha hungarica*, *Seseli gracille*, *Ferula heuffellii*, *Edrainthus serbicus*, *Acanthus balcanicus*, *Campanula latifolia*, *Campanula divergens*, *Lactuca quercina*, *Acer intermedium*, *Gagea minima*,

На крају треба рећи да је подручје Лазаревог кањона у флористичком смислу значајно и по томе што представља станиште за многе ретке биљке Србије. Неке од најзначајнијих биљака које на подручју Србије представљају праве реткости су: *Asperugo procumbens*, *Botrychium multifidum*, *Campanula latifolia*, *Carex brevicollis*, *Chamaecytisus elongatus*, *Cynoglossum germanicum*, *Delphinium fissum*, *Frangula rupestris*, *Gagea minima*, *Inula ensifolia*, *Lactuca quercina*, *Phleum pratense var. nodosum*, *Salvia amplexicalius*, *Saponaria glutinosa*, *Scorzonera austriaca* и адвентивна врста *Anaphalis margaritacea* која на подручју читаве бивше државе Југославије спонтано живи само у Лазаревом кањону.

На простору Споменика природе „Лазарев кањон“ постоје врло вредне састојине дрвећа, што због своје реликтности и ендемичног карактера, што због својих прирасних особина. То су пре свега састојине букве и тисе и састојине букве и јеле.

Састојина букве и тисе се поред уског распрострањења карактерише и великим дубећим запреминама, тако је састојина букве (одсек а у 14. одељењу), у појасу где се јавља и тиса, **састојина букве са највећом дубећом запремином на простору Републике Србије**, (просечно 976,5 м³/ха).

Састојина букве и јеле значајна је и по томе што је то **најсевереније распрострањење јеле у Републици Србији**. Ова састојина је заштићена од стране Републичког завода за заштиту природе, као строги резерват природе, још давне 1959. године.

У споменику природе су на основу Правилника о критеријумима за издвајање типова станишта, о типовима станишта, осетљивим, угроженим и за заштиту приоритетним типовима станишта („Сл.Гласник РС“ бр. 35/2010) издвојени следећи за заштиту приоритетни типови станишта :

КОД	СТАНИШТЕ	НАТУРА	ЕМЕРАЛД	НАЦИОНАЛНО
A2.91	Шуме белобрабића (<i>Carpinus orientalis</i>)		!41.8	Frag(B)
A3.21	Брдска шума букве и китњака	91W0	!41.1	End/Frag(B)
A5.11	Шуме црног бора	*9530	!42.6	
D1.21	Пећине са субтроглофилним кичмењацима	8310	!65	End/Frag(A)

* - приоритетно NATURA 2000 станиште

!- селектовано EMERALD станиште

End – станиште доминантно изграђено од ендемичних врста биљака

Frag (A) – фрагилно станиште услед функционалне непостојаности и осетљивости на деградацију

Frag (B) – фрагилно станиште услед слабе и споре обновљивости

ПОЛОЖАЈ СПОМЕНИКА ПРИРОДЕ "ЛАЗАРЕВ КАЊОН"
У ОДНОСУ НА ЕКОЛОШКИ ЗНАЧАЈНА ПОДРУЧЈА

1:40000

Легенда

- Споменик природе "Лазарев кањон"
- Еколошки значајно подручје "Кучајске планине"
- Потенцијално ЕМЕРАЛД подручје "Лазарев кањон"
- Одабрано подручје за дневне летнице (РВА) "Лазарев кањон"
- Значајно подручје за заштиту птица (ИВА) "Зоотехна клисура"
- Међународно подручје за заштиту биљака (ПРА) "Клисура, Лазареве реке"

Врста

1. *Microrhiza testacea*
2. *Polyporus singulatus*
3. *Bostrychia seticornis*
4. *Leucostium vernum*
5. *Myotis capaccinii*
6. *Fregula heuffelii*
7. *Scopsaea trinifolia*
8. *Gagea minima*
9. *Dactylorhiza sambucina* subsp. *sambucina*
10. *Pulsatilla vulgaris* subsp. *grandis*
11. *Vibiscum ruscifolium*
12. *Rhinolophus blasii*
13. *Rhinolophus euryle*
14. *Myotis capaccinii*
15. *Hirundinastur rocheii*
16. *Stieritis montana* subsp. *montana*
17. *Sternbergia colchiciflora*

Локација

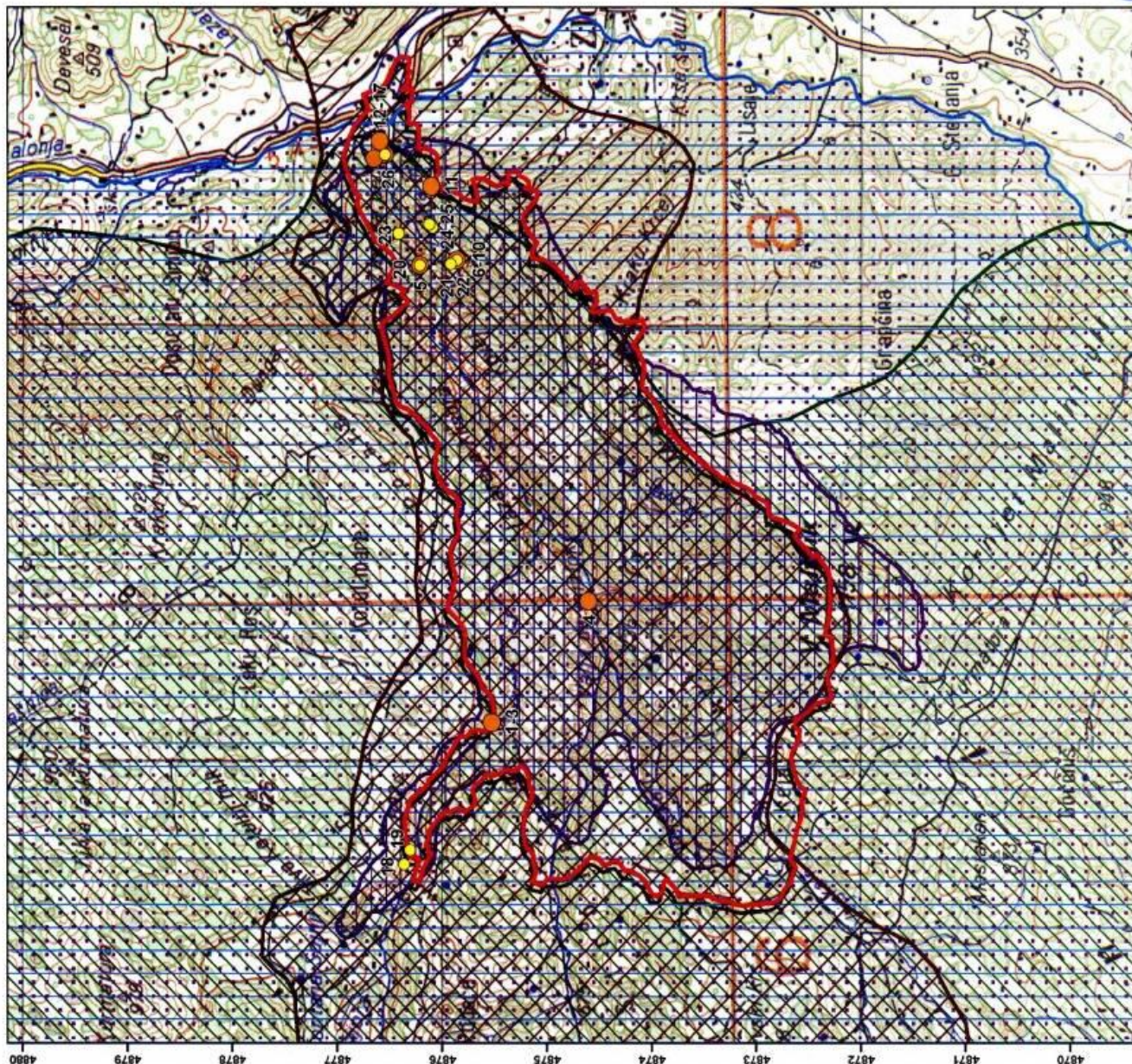
1. (N 44,020721 ; E 21,897155)
2. (N 44,020721 ; E 21,897155)
3. (N 44,020721 ; E 21,897155)
4. (N 44,012316 ; E 21,910959)
5. (N 44,026470 ; E 21,949730)
6. (N 44,023281 ; E 21,950271)
7. (N 44,023281 ; E 21,950271)
8. (N 44,023281 ; E 21,950271)
9. (N 44,023281 ; E 21,950271)
10. (N 44,023281 ; E 21,950271)
11. (N 44,025404 ; E 21,958771)
12. (N 44,029366 ; E 21,962486)
13. (N 44,029366 ; E 21,962486)
14. (N 44,029366 ; E 21,962486)
15. (N 44,029654 ; E 21,962478)
16. (N 44,029806 ; E 21,964065)
17. (N 44,030302 ; E 21,962056)

Стањште

18. 8310
19. 8310
20. 8310
21. А2.91
22. 91W0
23. 8310
24. А2.91
25. А2.91
26. 8310

Локација

18. (N 44,028390 ; E 21,880970)
19. (N 44,027870 ; E 21,882610)
20. (N 44,026470 ; E 21,949730)
21. (N 44,023835 ; E 21,949838)
22. (N 44,023281 ; E 21,950271)
23. (N 44,028280 ; E 21,953420)
24. (N 44,025649 ; E 21,954420)
25. (N 44,025358 ; E 21,954072)
26. (N 44,029366 ; E 21,962486)

ЗАВОЈ ЗА ЗАШТИТУ ПРИРОДЕ СРБИЈЕ

Београд, 2017.

1.1.5 ф а у н а

У фауни сисара са највише врста су заступљени слепи мишеви (*Chiropfera*). На основу резултата опсежних истраживања љиљака каја у неколико последњих година врши М. Пауновић, стручњак Природњачког музеја у Београду, на подручју Лазаревог кањона, Злотске реке и Дубашнице констатовано је 18 врста љиљака, односно 2/3 врсте слепих мишева познатих у Србији. Посебно значајно боравиште љиљака су Љубинкова пећина и Хајдучица у Микуљу пећина Верњикица и Лазарева пећина у зимском периоду. Према М. Пауновићу (1995) популације слепих мишева у појединим пећинама броје 7-8000 примерака.

Евидентиране врсте слепих мишева су: мали потковичар (*Rhinolophus hipposideros*), велики потковичар (*Rhinolophus ferrumequinum*), Блазијев потковичар (*Rhinolophus blasii*), средњи потковичар (*Rhinolophus euryale*), Мехељијев потковичар (*Rhinolophus mehelyi*), поводни љиљак (*Myotis daybentonii*), дугоноги љиљак (*Myotis capaccinii*), велики љиљак (*Myotis myotis*), дугокрили љиљак (*Myniopterus schreibersii*), трепавичасти љиљак (*Myotis emarginatus*), дугоухи љиљак (*Myotis bechsteinii*).

Остали сисари кји су стално или повремено присутни у подручју су: обична кртица (*Talpa europaea*), веверица (*Sciurus vulgaris*), обичан пух (*Myotis glis*), шумски пух (*Dryomrrys nitedula*), јеж (*Erinaceus concolor*), видра (*Lutra lutra*), вук (*Canis lupus*), рис (*Lynx lynx*), куна златица (*Martes martes*), куна белица (*Martes fiona*), јазавац (*Meles meles*), лисица (*Vulpes vulpes*), зец (*Lepus europaeus*), шакал (*Canis aureus*), дивља мачка (*Felis silvestris*), медвед (*Ursus arctos*), дивља свиња (*Sus scrofa*), срна (*Capreolus capreolus*), дивокоза (*Rupicapra rupicapra*) и јелен (*Cervus elaphus*).

Посебно је интересантна успешна реинтродукција дивокозе која је вршена у периоду 1983/94 године, када је из Ђердапа пресељељо 11 дивокоза. Њихава популација данас броји око 150 јединки и показује тенденцију територијалног ширења (дивокозе примећене у подручју Ресаве највероватније су мигрирале из Лазаревог кањона).

На европској Црвеној листи глобално угрожених животиња налази се шест врста и то четири врсте слепих мишева (*Rhinolophus blasii* – средоземни потковичар, *Rhinolophus Euryale* – јужни потковичар, *Myotis capaccinii*- дугопрсти вечерњак, и *Myotis myotis* – европски велики вечерњак), видра (*Lutra lutra*) и вук (*Canis lupus*).

Присутна орнитофауна: сури орао (*Aquila chrysaetos*), сиви соко (*Falco peregrinus*), обична ветрушка (*Falco tinnunculus*), гугутка (*Streptopelia decaoto*), голуб дупљар (*Columba oeanas*), дивљи голуб (*Columba livia*), кукавица (*Cuculus canorus*), буљина (*Bubo bubo*), шумска сова (*Strix aluco*), велика чиопа (*Apus melba*), водомар (*Alcedo atthis*), златоврана (*Coracias garrulus*), пупавац (*Upupa epops*), вијоглава (*Jynx torquilla*), сива жуна (*Picus canus*), црна жуна (*Dryocopus martius*), сиријски шарени детлић (*Dendrocopos syriacus*), средњи детпић (*Dendrocopos medius*), планински детлић (*Dendrocopos leucotos*), сеоска ластва (*Hirundo rustica*), даурска ластва (*Hirundo daurica*), шумска шева (*Lullula arborea*), руси сврчак (*Lanius collurio*), црвеноглави

сврачак (*Lanius senator*), водени кос (*Cinclus cinclus*), кос огрличар (*Turdus torquatus*), дрозд имелаш (*Turdus viscivorus*), кос камењар (*Monticola saxatilis*), обична траварка (*Saxicola rubetra*), обична црвенрепка (*Phoenicurus phoenicurus*), мала мухарица (*Muscicapa parva*), беловрата мухарица (*Ficedula albicollis*), пузавац (*Tichodroma muraria*), краткокљуни пузић (*Certhia familiaris*), дугокљуни пузић (*Certhia brachydactyla*), златна вуга (*Oriolus oriolus*), жутокљуна галица (*Pyrrhocorax graculus*), чижак (*Carduelis spinus*), жутарица (*Serinus serinus*), црногла стрнадица (*Emberiza cirrus*), вртна стрнадица (*Emberiza hortulana*), велика стрнадица (*Emberiza calandra*) итд.

Од водоземаца присутне су следеће врсте: жути мукач (*Bombina variegata*), зелена крастача (*Bufo viridis*), обична крастава жаба (*Bufo bufo*), жаба гаталинка (*Hyla arborea*), жаба травњача (*Rana temporana*), мала зелена жаба (*Rana eskulenta*), велика зелена жаба (*Rana ridibunda*), шарени даждевњак (*Salamandra salamandra*).

Гмизавци: обични зелембаћ (*Lacerta viridis*), зидни гуштер (*Podarcis muralis*), слепић (*Anguis fragilis*), белоушка (*Natrix natrix*), рибарица (*Natrix tessellata*), смук (*Elaphe longissima*), поскок (*Vipera ammodytes*), бакарна змија (*Coronella austriaca*), шумска корњача (*Testudo hermanni*). Како истраживање херпетофауне на овом подручју нису потпуна, сигурно је да је број водоземаца и гмизаваца већи од наведеног.

Биолошка истраживања пећина Лазаревог кањона показала су да Злотска пећина по броју врста (20 врста) у саставу пећинских бескичмењака заузима значајно место у Србији и на Балканском полуострву (Б. Таурчић, 1998). Међу њима је откривене су врсте троглобионата ендемичних само за Лазареву пећину, као што су: нижи рачић (*Specocyclops plutonis*), стонога (*Bulgarosoma lazarevensis*), бескрилни хисехти (*Pseudosinella problematica*) и колеоптера (*Paraduvallius stankovitchi georgievici*). Значајне врсте на којима се врше истраживања су и : дворепка (*Plusiocampa christiani*) и диплоподна стонога (*Trachisphaera costata*).

1.2 Створене вредности

Утицај човека на овом простору сеже у праисторијску дубину. О томе сведоче резултати археолошких истраживања Лазареве пећине где су на улазу пећине и у његовој околини откривена и проучена три културна хоризонта и на основу материјалних остатака констатовано је да је ово место представљало насеобину човека у временском распону од 2000 година, са мањим прекидима.

Доњи, најстарији слој сведочи о станишту човека у прелазном раздобљу из каменог у метално доба. Временски се датира на крај 4. И почетак 3. Века пре нове ере и припада енеолитској, бакарнодобној култури познатој под називом салкуца група.

Следећи, други културни слој има налазе који указују на наглу смену становништва овог насеља у периоду око 2600 година пре нове ере на почетку бронзаног доба. Овај археолошки слој сврстан је у костолачко- коцофену културу.

Временски период најмлађег културног хоризонта датира се на 7. И 6. Века пре нове ере и везује се за нови стнички слој, односно трачко-илирско становништво. Трајао је читав миленијум. Тадашње насеље трајало је све до римског периода, када се гаси.

Од актуелних створених вредности у данашњици у подручју, код Лазареве пећине постоје: вештачко језеро, висећи мост, мотел и рибњак. Ове објекте је изградила Земљорадничка задруга Злот средином прошлог века, која је отишла у стечај. Тренутни имаоц права над овим објектима је Град Бор и тренутно су оба дата под закуп.

2. ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

На подручју Споменика природе „Лазарев кањон“ преовлађује природни (изворни) екосистем, који није угрожен по питању квалитета чинилаца животне средине, јер подлеже занемарљивом антропогеном утицају, услед ненасељености и неразвијених економских активности.

Најзначајни антропогени утицај је коришћење природних ресурса воде и шума. То коришћење је уступљено јавним предузећима чији је оснивач Република Србија (шуме) и Град Бор (воде). Ова предузећа у свом раду поштују стриктне законске прописе и подлежу редовним контролама надлежних органа.

Поред наведеног, антропогени утицај на квалитет животне средине је могућ и код Лазареве пећине, због близине села Злот. Овај део подручја је најпосећенији излетницима, који за собом остављају отпад, али је због тога и то део који је наконтролисанији од стране управљача.

Подручје Споменика природе „Лазарев кањон“ изложено је опасности од атмосферских непогода, одроњавања, пожара, земљотреса и др.

Квалитет животне средине на простору заштићеног подручја зависиће од поштовања прописаног режима заштите, коришћења и одрживог развоја природних и створених вредности и природних ресурса.

3. ПРЕГЛЕД АКТИВНОСТИ, ДЕЛАТНОСТИ И ПРОЦЕСА КОЈИ ПРЕДСТАВЉАЈУ ФАКТОРЕ УГРОЖАВАЊА

Корисници и власници природних и створених вредности на подручју СП „Лазарев кањон“, као и посетиоци и локално становништво, могу бити фактор угрожавања ако у свом деловању не поштују прописане режиме заштите и мере забране.

Активности, делатности и процеси који могу представљати проблем угрожавања природних и створених вредности у заштићеном подручју су:

- **непоштовање законских и подзаконских одредби** а посебно: Закона о заштити животне средине и Уредбе о заштити подручја
- **неадекватно управљање отпадом.** Најзначајнији чинилац у неадекватном управљању отпадом је локално становништво које у непосредној близини споменика природе, крај локалних путева на самој граници подручја оставља илегалне депоније. Посебна опасност је у томе што је познато да се злотска врела пуне пражњењем система подземних канала, који се пуне пре свега атмосферском водом. Атмосферска вода спира опсане материје са ових илегалних депонија и уводи их у систем подземних канала преко којих ове материје могу да дођу до врела из којих се врши снабдевање водом истог тог локалног становништва.
- **неадекватно коришћење природних ресурса.** Уколико се не поштују планска документа коришћења природних вредности (шуме, воде, дивљач) која у свом саставу садрже сагласности надлежних министарства може доћи до деградације природних вредности
- **непоштовање Правилника о унутрашњем реду и чуварској служби,** нарочито по питању понашања посетилаца у кањону у смислу узнемиравања фауне, уништавања биља и објеката гео наслеђа
- **непоштање услова о заштити природе** које издаје Завод за заштиту природе од стране корисника подручја
- **непостојање система мониторинга параметара квалитета животне средине**
- **активности и процеси које се спроводе супротно принципима заштите**

4. ДУГОРОЧНИ ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Основни циљ заштите, очувања и унапређења Споменика природе „Лазарев кањон“ је да ово подручје, задржи и унапреди своје главне вредности и постане познато и изван граница Републике Србије, по својој јединствености у погледу својих геоморфолошких творевина, биолошкој разноврсности и богатству; да буде уређено за обилазак и посећено од стране већег броја љубитеља природе, доступан за образовне и научне активности и то на начин који неће угрожавати природне и створене вредности подручја.

4.1 Дугорочни циљеви заштите СП „Лазарев кањон“

- очување разноврсности дивље флоре и фауне, са посебним освртом на реликтне, ендемичне заштићене и строго заштићене биљне и животињске врсте,
- очување геоморфолошких, хидролошких и спелеолошких одлика и феномене геонаслеђа,
- очување и побољшање стања природних чиниоца животне средине,
- функционисање споменика природе у области рекреације, туризма и образовања и уређење простора ради обезбеђења подршке наведеним функцијама;
- стална интердисциплинарна научна истраживања у споменику природе и мониторинг флоре и фауне у циљу одржања, санације и реконструкције станишта дивље флоре и фауне
- препознатљивост природних вредности споменика природе и ван граница националне државе
- економски бенефит локалног становништва од радова на унапређењу и очувању споменика природе

4.2 Смернице за унапређење СП „Лазарев кањон“

У циљу унапређивања стања СП „Лазарев кањон“ неопходно је:

- ✓ спроводити мониторинг природних вредности са циљем спровођења активне заштите кључних врста и станишта,
- ✓ подстицати научна истраживања (геолошка, фитоценолошка, флористичка и друга) у циљу унапређења природних вредности заштићеног подручја,
- ✓ развијати туризам и туристичку инфраструктуру ускладити са природним условима
- ✓ промовисати вредности подручја и популаризовати заштиту станишта и врста
- ✓ остварити сарадњу са локалном самоуправом, локалним становништвом и корисницима са циљем усклађивања активности са заштитом биодиверзитета, унапређења простора и подршке локалном развоју, промоцији локалних производа и услуга

4.3 Смернице за одрживи развој СП „Лазарев кањон“

Унапређењем самог заштићеног подручја, ствара се и могућност развоја локалне средине. Могуће смернице одрживог развоја су:

- ✓ Развој туризма (сеоског туризма, еко-едукативног туризма, ловног туризма, верског туризма). Уређење простора за туристичке, едукативне и спортско-рекреативне активности и реконструкција старих објеката у традиционалном стилу саставни су део концепта заштите подручја
- ✓ Развој алтернативних видова пољопривреде (лековито биље и здрава храна пореклом из околине споменика природе могу да се појаве на тржишту као елементи комплексне туристичке понуде)

5. АНАЛИЗА И ОЦЕНА УСЛОВА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ДУГОРОЧНИХ ЦИЉЕВА ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

За остваривање дугорочних циљева морају се створити предпоставке и обезбедити бројни услови, што подразумева:

- доношење планске и програмске документације (План управљања, Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби, Програм управљања, Извештај о остваривању програма управљања);
- организацино, кадровско и техничко опремање управљача у сврху испуњења дугорочних циљева;
- сарадња и подршка локалне самоуправе, локалног становништва и осталих корисника подручја у реализацији циљева;
- обележавање заштићеног подручја у складу са Правилником о обележавању заштићеног подручја („Службени гласник РС“, бр. 30/92, 24/94 и 19/96);
- успостављање и развој научних, истраживачких, едукативних и културно-просветних активности;
- обезбеђење финансијских средстава и законских инструмената за реализацију дугорочних циљева и других претпоставки

SWOT анализа

Предности и *слабости* представљају унутрашње услове, особине заштићеног подручја и управљача, док су *шансе* и *ризичи* спољашњи фактори на које управљач не може уопште или значајније утицати.

Основни услов за реализацију Плана, као што је доношење законске регулативе (Закон о заштити природе, сет Правилника, акт о проглашењу заштићеног подручја, Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби) су испуњени.

<p style="text-align: center;">ПРЕДНОСТИ – СНАГЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • геоморфолошка и биолошка разноврсност • природни ресурси • квалитет животне средине • велики потенцијал за еко туризам • подручје погодно за стручне екскурзије • лако доступно • значајан научно-истраживачки потенцијал и едукативни простор • искуство, оперативност и стручни капацитети управљача - ЈП „СРБИЈАШУМЕ“ у управљању заштићеним подручјем • непосредна близина будућег Парка природе „Бељаница-Кучај“ повољна за обједињене вишедневне еко туре 	<p style="text-align: center;">НЕДОСТАЦИ - СЛАБОСТИ</p> <ul style="list-style-type: none"> • недовољно јачање кадровског и техничког капацитета управљача (обуке и оспособљавање чувара, учествовање осталих запослених ШУ Бор у управљање подручјем, запошљавање стручњака из различитих области (геолог, ботаничар, и сл.) на нивоу генералне дирекције) • недовољна сарадња са локалном самоуправом, локалним становништвом, истраживачима и корисницима подручја • недовољна презентација подручја на националном нивоу и сарадња са туристичком организацијом Града Бора • непостојање инфо пункта • непостојање заједничког органа управљача, лок. станов корисника попут „савета корисника“
<p style="text-align: center;">МОГУЋНОСТИ–ШАНСЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • развој уобичајених грана туризма (еко, спортско-рекреативног, ловног, сеоског) • развој специфичних грана туризма - адреналин туризма (слободно пењање, доживљај пећинског мрака у Верњици) • одрживи развој локалне заједнице - повећање броја посетилаца, пласмана локалних производа и услуга, повећање прихода и запослености • партнерство са другим корисницима и финансирање радова из фондова ЕУ • сарадња са локалном самоуправом око уређења ширег подручја споменика природе • унапређење инфраструктуре у околини споменика природе 	<p style="text-align: center;">ПРЕТЊЕ–РИЗИЦИ</p> <ul style="list-style-type: none"> • изолованост подручја, налази се на значајној удаљености од главних инфраструктурних коридора Србије • лоша путна инфраструктура и нерешено питање паркинга за моторна возила • недовољно финансирање управљачких активности из Буџета Републике Србије и Буџета Града Бора • недостатак стимулативних пројеката • регулаторна ограниченост управљача у конкурисању за стимулативна средства из различитих фондова за управљање заштићеним подручјима • незаинтересованост научних институција за организацију стручних екскурзија и истраживања • недовољно развијена свест о могућем руралном одрживом развоју и незаинтересованост локалног становништва за евентуалне заједничке активности

Управљач испуњава услове које прописује Правилник о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја („Службени гласник РС“ 36/09).

Динамика реализације Плана прављања, по годинама, која је дефинисана у самом плану, полазна је основа за планирање и израду Годишњих програма управљања. У годишњем програму управљања, управљач између осталог планира средства за реализацију активности, опредељујући изворе финансирања, уважавајући актуелно економско-финансијско стање (сопствено и у окружењу).

6. ПРИОРИТЕТНЕ АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАЊУ, ПРАЋЕЊУ

СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ И СТОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ

Обавеза управљача је поред надгледања заштићеног подручја и контроле поштовања прописаног режима заштите и стварање организационих и финансијских услова за санацију, мониторинг, уређење простора и промоцију заштићеног добра.

Активности и мере на заштити, одржању, праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности, груписане су на следећи начин:

- **активности на чувању и заштити Споменика природе** су основни и трајни задатак управљача:
 - формирање и опремање чуварске службе (униформа, значка, легитимација, ХТЗ опрема, опрема за прву помоћ, опрема за пењање, теренско возило, копјутер, штампач, ГПС уређај и остало)
 - стручно и физичко оспособљавање чувара (знање пружања прве помоћи, вештине комуникације, познавање темељних вредности подручја, пењања на стрме литице кањона и дуготрајно напрезање приликом обиласка кањона, пратње истраживача сл.)
 - спровођење прописаног режима заштите, који је утврђен актом о заштити односно Уредбом и мерама које су предвиђене Правилником о унутрашњем реду и чуварској служби, који је донео управач
 - спровођење мера заштите од пожара дефинисане у Плану заштите од пожара који донос управљач
 -
- **информативно - промотивне активности** које обухватају различите видове обележавања на терену и облике медијске промоције вредности овог простора:
 - постављање и одржавање идентификационих, статусних табли, информативних паноа - који на популаран начин приказују начин постанка и еволуцију природних појава
 - обележавање посебно вредних локалитета таблама (геолошке и геоморфолошке интересантне локације, полидоминантне реликтне заједнице, карактеристичне биљне врсте стена ...) са кратким приказом њихових основних карактеристика,
 - постављање табли упозорења о поштовању успостављеног реда и режима и наведеним правилима понашања посетилаца;
 - израда промотивног материјала, WEB презентације, учешће на сајмовима
 - израда тематских програма за посетиоце
 - набавка спелеолошке опреме за организоване посете Верњикици да би се посетиоцима омогућио доживљај пећинског мрака

- **активности на уређивању**, које подразумевају обезбеђивање бољег приступа и мрежу интерних стаза са пратећим елементима инфраструктуре у циљу квалитетније презентације заштићеног подручја и безбедности посетилаца:
 - постављање путоказа на околним (локалним и магистралним) путевима
 - уређење значајних локација (видиковци, стазе, пећине) постављање надстрешнице, клупа, столова, склоништа, ограда, расвета, инфо табли, смероказа...
 - уређење пешачких и бицикличких стаза (обележавање, кошење, постављање степеника, ограда, монтажних прелаза, смероказа, табли, клупа, склоништа..)
 - уређење научно популарне стазе у дужини од 4km кроз кањон
 - уређење склоништа за посматрање птица
 - уређење приступних путева
 - постављање инфо пункта управљача, по потреби
 - уређење паркинга у близини Лазареве пећине
 - постављање рампе за моторна возила најмање 100м испред Лазареве пећине

- **научно-истраживачке и образовне активности**—које подразумевају сарадњу са научним и образовним институцијама и :
 - истраживање и мониторинг живог света заштићеног подручја (РТЕ врсте, шумске заједнице, дивљач, лампенфлора, слешни мишеви, гмизавци, пећински бескичмењаци..)
 - истраживање и мониторинг геонаслеђа подручја (карактеристични геолошки профили, лонци, јаме, пећине, врела, понори ...)
 - мониторингу физичких, хемијских и микробиолошких карактеристика површинских вода у циљу утврђивања еколошког статуса
 - истраживање културно-историјских вредности подручја
 - успостављање хидролошких и климатских осматрања
 - организовање предавања у школама и радионица у локалним заједницама
 - организовање стручних екскурзија и еко кампова
 - организовање истраживачких кампова

- **активности на одржавању подручја:**
 - обележавање и обнављање спољних граница подручја
 - постављање табли абрана и упозорења (пожар, отпад, одрон и сл)
 - уклањање смећа и спречавање формирања илегалних депонија у подручју
 - заштита од пожара – дежурства и израда плана
 - одржавање и поправка мобилијара, ограда, стаза, реквизита и сл.

Као опште **мере заштите културних добара** и добара која уживају претходну заштиту, морају се поштовати законом дефинисане обавезе:

1. У случају да се приликом извођења радова открије до сада неевидентирани локалитет или његов део, подносилац захтева и извођач, дужни су да обуставе радове на том месту и о томе обавесте Завод за заштиту споменика културе Ниш.

2. У случају да се радови планирају или изводе на површини на којој се налази културно добро или добро које ужива претходну заштиту, неопходно је да се обезбеде услови Завода, као и да се обезбеде средства за претходна археолошка истраживања, заштиту, чување, публикавање и презентацију истог, а што ће се регулисати посебним уговором између инвеститора и Завода.

7. ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА

Научно истраживачки рад.

Споменик природе „Лазарев кањон“ представља изванредан полигон за комплексна истраживања од фундаменталног и апликативног значаја. Поред тога истраживања и мониторинзи су потребни да би се извршило вредновање и израдила подлога за усмерено и одрживо управљање спомеником природе.

Полазећи од природних вредности које чине темељне вредности подручја, приоритетни задаци научноистраживачког су:

- геолошка и геоморфолошка истраживања и мониторинзи, а посебно спелеолошка истраживања, с обзиром да је Лазарева пећина најдужа у Србији са више од 16 километара пећинских канала и да је у самом подручју велики број ових објеката
- флористичка истраживања и мониторинзи (вегетација стена и камењара и лампенфлора у Лазаревој пећини)
- фаунистичка истраживања и мониторинзи (животињски свет кањона: слепи мишеви, птице, гмизавци, сисари..)
- фитоценолошка истраживања и мониторинзи (полидоминантне реликтне заједнице: картирање, фитоценолошко снимање)
- шумарска истраживања у вези производности састојине букве и тисе у 14. Одељењу ГЈ Малиник I и у вези опстанка аутохтоне јеле на њеном најсевернијој локацији у Републици Србији тј. дефинисање мера за очување станишта
- праћење физичко-хемијских и биолошких карактеристика воде.

Истраживања ће радити научне институције и самостални истраживачи, а управљач ће пружити сву могућу подршку истраживањима. Планира се консултација релевантних институција, како би се дефинисали предмети истраживања, методологија истраживања, рокови за завршетак истраживања и након тога успоставио мониторинг над утврђеним стањем.

Ови радови обављаће се уз услове заштите природе које издаје Завод за заштиту природе Србије. Резултате и документацију о истраживањима управљач архивира, у за то формирану базу података, а по један примерак доставља Заводу.

У оквиру научноистраживачког рада управљач ће подржавати **научне кампове** и **стручне екскурзије**, на којима ће млади истраживачи моћи да непосредно у природи употпуне своја знања и праксу теренског рада.

Образовни рад са информисањем јавности представља важан инструмент у заштити, који води до разумевања природних вредности од стране јавности, а затим и до промена ставова и понашања јавности и на крају до преузимања одговорности и активног укључивања јавности у заштиту и очување споменика природе и ближе околине. Ове активности усмерене су на:

- едукативне програме за узраст школске деце:
 - одржавање предавања у школама са темама заштићена подручја, заштита природе, заштићене врсте и сл. и то по могућству у време обележавања неког од еколошких датума
 - успостављање мреже деце- волонтера за послове у вези чишћења, мониторинга
 - организовање „школа у природи“
- едукативне програме за посетиоце
 - израда тематских програма и тематско уређење појединих локација и стаза, постављање инфопаноа и сл.
- Едукативни програми за локално становништво и кориснике
 - Организација радионица у вези коришћења ресурса, одрживог развоја

8. ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ НА ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ,
РАЗВОЈУ И УРЕЂЕЊУ

КОРИШЋЕЊЕ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ

Воде. Злотска врела користе се за водоснабдевање Бора, села Злота, мотела и пастрмског рибњака. У непосредној близини Злотског врела код пећине вршена су опсежна хидрогеолошка истраживања са више (5) бушотина од којих су 3 израђене и инсталисане као експлоатациони бунари. Два бунара су активна и са укупним капацитетом од око 50 l/s укључена у систем водоснабдевања Бора преко цевовода "Бељевинских" врела који пролази долином Злотске реке. Ови бунари не утичу осетније на издашност врела, док трећи бунар није у експлоатацији баш због значајног смањивања издашности врела што у летњем периоду није допустиво јер се вода врела користи за пастрмски рибњак. Врело код мотела је каптирано за потребе Злота, при чему се вода пумпа до базена на вишој коти и разводи потрошачима, међу којима је и сам мотел. Део воде овог извора се цевима води до рибњака ла десној обали Лазареве реке око 250 м низводно. Такађе, рибњак се додатно снабдева водом из мале акумулације на Лазаревој реци која је формирана наспрам мотела, подизањем бетонске уставе високе два метра. Вода се до рибњака води цевима дуж десне обале реке, док се на левом боку уставе вода упушта у отворени воднички јаз.

Шуме. У оквиру подручја коришћење државних шума врши се у делу ГЈ "Малиник I" на површини од 531ha, са дубећом запремином од 100.293m³. С обзиром на велики проценат састојина које су старије од 120 год. и тиме сврстане у групу „одлучно зреле за сечу“ у наредном 10годишњем периоду главне сече, односно сече обнављања биће спроведене на ише од 100ha са планираним етатом – приносом од око 34.000m³.

У делу ГЈ "Злотске шуме" који припада споменику природе основом газдовања државним шумама није предвиђено коришћење с обзиром да се ради о шикарама, голетима и камењарима.

Из долине Злотске реке, дуж једне суводолине, а затим крашким платом изнад Лазаревог кањона води тзв кањонски шумски пут на Дубашницу.

Коришћење шума сопственика у оквиру споменика природе се углавном своди на сечу огревног дрвета. Део где се спроводи већи део сече у шумама сопственика припада КО Подгорац I и за стручно техничке послове надлежна је ШУ Бољевац. Проблем у газдовању шумама сопственика је, као у већем делу Србије, у томе што исте нису уређене, односно није извршена инвентура шума па се газдовање своди на искуствене податке стручне службе. Олакшавајућа околност у овом случају што површина под шумама сопственика није велика и износи нешто више од 200ha.

Ловство и рибарство. Подручје Лазаревог кањона припада ловишту "Злотске шуме - Црни врх", установљеном 1994. године на површини 15.447 ha на деловима територија општина Бор и мањим делом Жагубица и Бољевац ("Службени гласник Р.С", бр. 21/94). Газдовање ловиштем поверено је ЈП „Србијашуме“. На делу ловишта који обухвата подручје Лазаревог кањона основне ловне активности усмерене су на негу и чување дивљачи, пре свега популације дивокоза. Риболовне воде на подручју СП "Лазарев кањон" припадају Рибарском подручју „Лазарев кањон“. ЈП "Србијашуме" је корисник овог рибарског подручја. Рибарско подручје „Лазарев кањон" установљено је на Лазаревој реци у границама Споменика природе „Лазарев кањон“. За риболов је потенцијално подесан само део реке испод врела у дужини од око 1,5km.

Пољопривредно земљиште. Захвата 320 ha, односно 19,23% површине подручја, од чега свега 21ha чини обрадиво земљиште док 299 ha заузимају ливаде и пацњаци. Главни део обрадивог земљишта се налази на падинама и у долином делу око ушћа Лазаревог у Злотску реку, где се и један део ливадских површина распросире на обрадивом потенцијално ораничном земљишту. Пашњаци и ливаде су углавном у приватном власништву и користе се претежно за испашу, а мање као ливаде кошанице.

УРЕЂЕЊЕ

Уређење подразумева обезбеђивање бољег приступа и мрежу интерних стаза са пратећим елементима инфраструктуре у циљу квалитетније презентације заштићеног подручја и безбедности посетилаца:

- постављање путоказа на околним (локалним и магистралним) путевима
- уређење значајних локација (видиковци, стазе, пећине) постављање надстрешнице, клупа, столова, склоништа, ограда, расвета, инфо табли, смероказа...
- уређење пешачких и бицикличких стаза (обележавање, кошење, постављање степеника, ограда, монтажних прелаза, смероказа, табли, клупа, склоништа..)
- уређење научно популарне стазе у дужини од 4km кроз кањон
- уређење склоништа за посматрање птица
- уређење приступних путева
- постављање инфо пункта управљача, по потреби
- уређење паркинга у близини Лазаревог пећине
- постављање рампе за моторна возила најмање 100m испред Лазаревог пећине

9. ПРОСТОРНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА ПЛАНСКИХ НАМЕНА КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА

Уредбом о заштити Споменика природе „Лазарев кањон“ на подручју споменика природе успостављен је **једноступени режим заштите II степена**.

Забрањено је:

1. експлоатација минералних сировина, укључујући и шљунак, песак и глину и отварање позајмишта камена и дробине, као и одлагање наведених материјала на заштићеном подручју;
2. градња индустријских објеката за потребе експлоатације и прераде дрвета и масовне сточарске производње;
3. градња стамбених и викенд објеката, осим стамбених и пратећих економских објеката у оквиру постојећих домаћинстава и грађевинских парцела;
4. градња привремених или сталних сточарских објеката на државном, друштвеном и заједничком (сеоском) земљишту;
5. постављање нових надземних и подземних објеката електро-енергетске мреже високог напона и надземних водова разводне електро и телефонске мреже;
6. изградња нових јавних путева;
7. каптирање извора и одвођење воде, осим коришћења Злотског врела у постојећем режиму;
8. примена хемијских средстава и вештачких ђубрива на природним ливадама, пашњацима и шумским површинама;
9. преоравање природних ливада и пашњака;
10. испаша на земљишту у државној својини и прогон стоке осим за те намене одређеним коридорима;
11. чиста сеча и крчење шума и кресање лисника;
12. лов дивљачи, осим за потребе одржавања здравственог стања и бројности популације дивокозе;
13. садња или засејавање биљних врста које не припадају природној, самониклој вегетацији подручја Кучаја, осим пољопривредних култура на постојећим обрадивим површинама;
14. сакупљање и коришћење биљних и животињских врста заштићених као природне реткости;
15. пролазак без дозволе кроз Лазарев кањон и кањоне притока Лазареве реке;
16. улазак у Лазареву пећину, пећину Верњикицу и у остале спелеолошке објекте без пратње овлашћених лица, истраживање и извођење радова у њима и њиховој околини без дозволе;
17. депоновање смећа, отпада и продуката дозвољених шумских радова и нерегулисано одлагање смећа и природног ђубрива у оквиру пољопривредних домаћинстава;

Обезбеђује се :

- заштита и праћење стања ретких врста биљака и животиња;
- очување популација заштићених врста;
- примена мера у газдовању шумама којима се осигурава побољшање стања шумских екостистема, очување репрезентативних шумских састојина и флористичке и фаунистичке разноврсности уз реинтродукцију врста за које подручје Лазаревог кањона представља аутохтоно станиште;
- научна истраживања;
- активности образовања;
- уређење, опремање и коришћење простора за туристичко-рекреативне активности и реткости и предеони лик заштићеног природног добра;
- коришћење пољопривредног земљишта на устаљени, традиционални начин;
- обнављање објеката сезонских сточарских станишта и воденица у традиционалном архитектонско-грађевинском стилу и
- обнављање и одржавање пољских и шумских путева.

За све активности које нису забрањене, као и за радове који су ограничени, у складу са законом којим се уређује заштита природе, подноси се захтев Заводу за заштиту природе Србије за издавање услова заштите природе.

Изречене забране и наведена процедура не односе се на постојећи начин коришћења пољопривредног земљишта.

10. АКТИВНОСТИ НА ПРОМОЦИЈИ ВРЕДНОСТИ

Управљач планира следеће активности на промоцији природних и створених вредности споменика природе:

- допуна WEB презентације подручја која се налази на званичном порталу управљача (допуна презентације корисним упутствима и информацијама за потенцијалне посетиоце: контакти, мапе, упозорења и остале појединости)
- промовисање путем медија уз истицање постигнутих резултата у заштити и истраживању природних вредности подручја, али и на проблемима који прате заштиту
- учешће на сајмовима туризма
- израду пропагандног материјала (публикација и тематских флајера), која ће бити доступна јавности;
- организовање и учешће у различитим акцијама поводом обележавања Дана заштите природе, Светског дана вода, Светског дана шума, Светског дана заштите биодиверзитета, Светског дана заштите животне средине, Светског дана туризма, Светског дана планина и др.;
- образовно активности које ће се базирати на организовању предавања за различите интересне и узрасне групе и спровођење едукативних програма (радионица, школа у природи, кампова и сл.);
- обезбеђење транспарентности и укључивања јавност у управљање подручјем, ореко округлих столова, трибина па и формирањем заједничког радног тела попут савета корисника

**11. СТУДИЈСКА (ИСТРАЖИВАЧКА), ПРОГРАМСКА, ПЛАНСКА И ПРОЈЕКТНА ДОКУМЕНТАЦИЈА
ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ НА ЗАШТИТИ,
ОЧУВАЊУ, УНАПРЕЂЕЊУ И ОДРЖИВОМ РАЗВОЈУ**

Студијска, програмска, планска и пројектна документација за спровођење циљева и активности на заштити, очувању, унапређењу и одрживом развоју биће урађена по потреби и у складу са законским прописима, а све по условима Завода за заштиту природе, као на пример:

1. Програми, пројекти и друга планска акта у вези научно истраживачких радова
2. Пројекти за уређење подручја
3. Планска документа у вези коришћења природних вредности (основе газдовања)

Поред тога и редован израда управљачких документа – планска документација (План управљања, Годишњи програм управљања и Извештај о реализацији год. програма управљања).

**12. ОБЛИЦИ САРАДЊЕ И ПАРТНЕРСТВА СА ЛОКАЛНИМ СТАНОВНИШТВОМ И
ДРУГИМ ВЛАСНИЦИМА И КОРИСНИЦИМА НЕПОКРЕТНОСТИ**

Јавно предузеће за газдовање шумама „Србијашуме“, као управљач заштићеног подручја планира неколико видова сарадње и то пре свега са локалним становништвом, локалном самоуправом, образовним, научним и стручним институцијама, невладиним удружењима, Заводом за заштиту природе Србије и републичком инспекцијом за заштиту животне средине.

У оквиру сарадње са локалним становништвом управљач планира:

- сарадња са локалним становништвом села Вратна и Јабуковац на заједничким пројектима с циљем обнове традиционалних вредности (храна, обичаји...) за стварање препознатљивог идентитета локалних производа и промоције локалних производа и услуга кроз своје активност
- подршка активностима локалног становништва, које су у корист очувања природних и културних вредности споменика природе
- одржавање радионица и предавања за старије становнике,
- едукативни програми за узраст деце из локалних осмогодишњих школа,
- успостављање мреже волонтера за послове у вези чишћења, мониторинга.

Планира се наставак пословне сарадње са Градом Бор на валоризацији и уређењу Лазареве пећине и околине. Ова сарадња је последњих година постала значајнија и Град Бор показује све већу заинтересованост за учешће у управљању овим подручјем. У склопу

те сарадње је и непосредна сарадња са Туристичком организацијом Града Бора. Локална самоуправа је и по другим основама надлежна за одређене послове у подручју, као што је управљање водама II реда, одржавање изворишта, Лазареве пећине, мотела и рибњака, одржавање локалних путева и сл.

Сарадња са образовним, научним и стручним институцијама подразумева:

- организовање и учешће у различитим акцијама поводом обележавања Светског дана вода, Светског дана биодиверзитета, Светског дана заштите животне средине, Светског дана туризма, Дана заштите природе и др.;
- организовање предавања у градским школама
- учешће у организацији школа у природи и едукативних кампова
- подршка истраживањима, материјално и логистички (Биолошки факултет, Природно математички факултет, Природњачки музеј, Савремена гимназија, Шумарски факултет, Институт за шумарство,..)

Планира се наставак сарадње са невладиним удружењима, а пре свега са Спелеолошким удружењем „Rock & Ice“ из Бора, Планинарским Клубом „Дубашница“ из Злата, Друштво младих истраживача Бор.

Такође је неминовна сарадња са Заводом за заштиту природе Србије и надлежним министарством, као и са бројним научним и образовним институцијама.

**13. АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА СА ДИНАМИКОМ И СУБЈЕКТИМА
РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА И НАЧИН ОЦЕНЕ УСПЕШНОСТИ ЊЕГОВЕ ПРИМЕНЕ**

Планиране активности и мере на спровођењу плана управљања можемо груписати у четири групе и то:

1. **Трајни задаци:** израда управљачких докумената, чување, обезбеђење унутрашњег реда, противпожарна заштита, управљање отпадом, обнављање граница, мониторинг природних вредности, научно-истраживачки и образовни рад, уређење споменика природе,
2. **Хитни задаци:** опремање чуварске службе, израда тематских програма за посетиоце, набавка спелео опреме
3. **Приоритетни задаци:** сарадња са локалним становништвом, локалном самоуправом, образовним и научним институцијама и другим заинтересованим странама,
4. **Одложени задаци:** промоција и презентација темељних вредности заштићеног подручја (израда брошура о подручју)

План управљања конципиран је по годинама и планираним видовима рада који се могу груписати у:

1. Израда планских докумената и аката:

- План управљања (субјект: управљач; динамика 2030. год, за наредни 10год. период);
- Годишњи програм управљања (субјект: управљач; динамика: сваке године се ради и то до 15. новембра текуће године за наредну годину уз обавезу доставе министарству надлежном за заштиту животне средине на давање сагласности);
- Извештај о остваривању Годишњег програма управљања (субјект: управљач; динамика: сваке године се ради и то до 15. децембра текуће године за текућу годину уз обавезу доставе министарству надлежном за заштиту животне средине);
- Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби и Одлука о накнадама за коришћење заштићеног подручја (субјект: управљач; динамика: кад се и уколико се укаже потреба за изменом постојећих аката);

2. Обележавање:

- Обележавање - обнављање спољне границе (субјект: управљач; динамика 2021-2030.год по потреби);

- Израда, постављање и обнављање табли (субјект: управљач; динамика 2021-2030.год).

3. Чување:

- Едукација и оспособљавање чувара;
- Набавка опреме за рад чуварске службе;

(субјект: управљач уз помоћ у суфинансирању од стране министарства надлежног за послове заштите животне средине и других институција, што ће бити прецизирано годишњим програмима управљања динамика: 2021 – 2030. година).

4. Уређење - активности које подразумевају обезбеђивање бољег приступа и мрежу интерних стаза са пратећим елементима инфраструктуре у циљу квалитетније презентације заштићеног подручја и безбедности посетилаца:

- постављање путоказа на околним (локалним и магистралним) путевима
- уређење значајних локација (видиковци, стазе, пећине) постављање надстрешнице, клупа, столова, склоништа, ограда, расвета, инфо табли, смероказа...
- уређење пешачких и бицикличких стаза (обележавање, кошење, постављање степеника, ограда, монтажних прелаза, смероказа, табли, клупа, склоништа..)
- уређење научно популарне стазе у дужини од 4km кроз кањон
- уређење склоништа за посматрање птица
- уређење приступних путева
- постављање инфо пункта управљача, по потреби
- уређење паркинга у близини Лазареве пећине
- постављање рампе за моторна возила најмање 100м испред Лазареве пећине

(субјект: управљач уз помоћ у суфинансирању од стране министарства надлежног за послове заштите животне средине и других институција, што ће бити прецизирано годишњим програмима управљања динамика: 2021 – 2030. година).

5. Популаризација и презентација:

- израду флајера и брошура о споменику природе за заинтересовану јавност (субјект: управљач уз помоћ у суфинансирању од стране министарства надлежног за послове заштите животне средине и других институција, што ће бити прецизирано годишњим програмима управљања динамика: 2021 – 2030. година).
- набавка спелео-опреме за посетиоце Верњикице (субјект: управљач уз помоћ у суфинансирању од стране министарства надлежног за послове заштите животне средине и других институција, што ће бити прецизирано годишњим програмима управљања динамика: 2021 – 2024. година).
- организовање и учешће у различитим акцијама, а поводом обележавања Дана заштите природе, Светског дана вода, Светског дана биодиверзитета, Светског

дана заштите животне средине, Светског дана туризма, и др.; (субјект: управљач уз помоћу суфинансирању од стране министарства надлежног за послове заштите животне средине и других институција, што ће бити прецизирано годишњим програмима управљања *динамика*: 2021 – 2030. година).

6. Израда пројектне документације

- Програми, пројекти и друга планска акта у вези научно истраживачких радова и пројекти за уређење подручја (субјект: управљач, уз помоћу суфинансирању од стране министарства надлежног за послове заштите животне средине и др. институција, што ће бити прецизирано годишњим програмима управљања *динамика*: по потреби 2021 – 2030. година).
- Планска документа у вези коришћења природних вредности (основе газдовања) (субјект: управљач, *динамика*: по истеку важећих аката 2021 – 2030. година).

14. ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗВРШЕЊЕ ПОВЕРЕНИХ

ПОСЛОВА УПРАВЉАЊА

На основу члана 69. Закона о заштити („Сл. гласник РС“ бр. 36/09 и 88/10, 91/10, 14/16 и 95/18-др.закон), финансирање заштићеног подручја обезбеђује се из:

- 1) средстава буџета Републике Србије, односно локалне самоуправе;
- 2) средстава Зеленог фонда Републике Србије;
- 3) накнада за коришћење заштићеног подручја;
- 4) прихода остварених у обављању делатности и управљања заштићеним подручјем;
- 5) средстава обезбеђених за реализацију програма, планова и пројеката у области заштите природе;
- 6) донација, поклона и помоћи;
- 7) других извора у складу са законом.

Део буџетских средстава обезбеђује се из субвенција за заштићена природна добра од националног интереса, које се сваке године утврђују Законом о буџету Републике Србије и додељују управљачима заштићених подручја од националног интереса на основу посебне Уредбе Владе.

Право на коришћење ових средстава имају сви управљачи заштићених подручја од националног интереса, односно национални паркови и заштићена подручја проглашена уредбом Владе. Управљачи подnose захтев за доделу субвенција Министарству надлежном за послове животне средине и са тим Министарством закључују уговор о висини и начину коришћења односно намени тих средстава.

Политика расподеле средстава субвенција, у оквиру укупних средстава утврђених Законом о буџету, подразумева да Управљач заштићеног подручја у једној години може добити већа средства, а у другој мања, у зависности од значаја и приоритета субвенционисаних радова и активности, тако да та средства не морају имати континуирани раст у десетогодишњем периоду. То значи да се лимити утврђени фискалном стратегијом на разделу Министарства надлежног за послове животне средине, у оквиру кога су и средства субвенција, не морају нужно односити на појединачне кориснике субвенција, већ та средства појединим управљачима могу бити значајно умањена а другим повећана, уколико се ради о завршетку започетих или започињању нових пројеката који су од општег интереса.

План и Програм управљања морају бити усаглашени, јер се Планом управљања, који се односи на период од десет година, одређују начин спровођења заштите, коришћења и управљања заштићеним подручјем, смернице и приоритети за заштиту, а Програмом управљања се ти задаци остварују за сваку годину за коју је и План донет.

Субвенције се додељују управљачима на основу програма управљања заштићеног подручја за сваку календарску годину на који министарство даје сагласност у складу са законом.

У складу са планираним активностима и задацима које треба да изврши Управљач Споменика природе „Лазарев кањон“ у оквиру Плана управљања за период 2021. – 2030. године процењено је да су неопходна финансијска средства у износу од:

Период 2021-2030	Учешће (динара)			Свега (динара)
	ЈП „Србијашуме“	Буџета РС	Накнаде	
	3.470.500	11.620.000	4.496.000	19.586.500
%	17,7	59,3	23,0	100,0

Динамички план је сачињен тако да се направи континуирано финансирање радова без одређених великих колебања укупних трошкова по годинама.

Планирано је да учешће средстава из Буџета Републике Србије буде приближно 59% директних трошкова. Разлику средстава до укупне вредности радова обезбеђује управљач из сопствене делатности и накнада за коришћење заштићеног подручја.

**Самостални референт за
заштиту животне средине**

Николић Силвана, дипл.инг.шум.

**ДИРЕКТОР,
ШГ“Тимочке шуме“Бољевац**

Зоран Величковић, дипл.инг.шум.